Teithiau Cerdded Llwynywermod

1 Castell Llanymddyfri
Tua 1100 rhoddodd Harri'r I Gantref Bychan i Richard Fitzpons. Adeiladodd yntau y castell a sefydlu bwrdeistref a chell fechan o fynachod Benedictaidd – rhan o 'becyn concwest' un o Arglwyddi Normanaidd y Gororau. Ond roedd Cantref Bychan wedi'i amgylchynu gan dywysogion Cymru ac yn 1162 ailfeddiannwyd y castell gan yr Arglwydd Rhys. Yn dilyn ei farwolaeth yn 1197 cafwyd cyfnod dryslyd a chymhleth. Fodd bynnag ar wahân i gyfnod yn nechrau'r 15fed ganrif, pan fu Harri'r IV yn aros yno am fyr amser yn ystod rhyfeloedd Glyndr, ychydig ddefnydd a wnaed o'r castell a dirywiodd yr adeilad.

2 Eglwys Dingat Sant
Mae'r gangell a phrif gorff yr eglwys yn perthyn i'r 13eg ganrif ond tua diwedd yr oesoedd canol dyblwyd maint yr eglwys pan ychwanegwyd ale'r de a chapel. Mae'r tŷ hefyd yn dyddio o'r 15fed ganrif. Mae'r ffaith fod yr eglwys wedi'i chysegru i Ddingat yn awgrymu fod yma fynwent ers y cyfnod cyn y Normaniaid. Roedd Dingat yn un o feibion Brychan, pennaeth o'r 6ed ganrif o dras Gwyddelig a sylfaenodd is-deyrnas ei hun ym Mrycheiniog.

3 Cwm Rhuddan
Adeiladwyd hwn tua 1880 yn null plastai mawr Ffrainc ac mae graddfa ac addurniadau'r adeilad yn nodweddiadol o gartrefi gwr bonheddig diwedd cyfnodau Victoria ac Edward. Yn 1880 y perchennog oedd Charles Bishop, un o deulu Bishop Dolgarreg, Myddfai oedd yn hawlio ei fod yn un o ddisgynyddion Meddygon Myddfai.

4 Carreg Ffin
Gerllaw'r bont fechan dros Nant Rhuddan, ar ymyl yr hen Ffordd Dyrpeg (A4069 erbyn hyn) mae carreg ffin ddiddorol sy'n dyddio o ddiwedd y 18fed/dechrau'r 19eg ganrif. Roedd Tollborth wedi'i leoli yma ar un adeg oedd yn perthyn i Ymddiriedolaeth Llanymddyfri a Llangadog. Un o anneddfannau, neu is-ranbarth plwyf Llandingad, oedd Telych. Roedd y rhanbarthau gweinyddol hyn yn bwysig o ran cyfrifoldeb i dalu trethi lleol gan gynnwys cynnal a chadw ffyrdd.

5 Murddun Cefn Rhuddan
Mae'r hen fferm hon wedi'i nodi ar Argraffiad Cyntaf o fap 1 modfedd a luniwyd yn 1831. Mae cynllun fferm o ddechrau'r 19eg ganrif i'w weld yn glir yn olion yr adeiladau a'r clos.

6 & 7 Tŷ Llwynywermod a'r Parc
Gellir gweld yr hyn sy'n weddill o'r tŷ, sef y talcenni a'r simneiau o'r pellter. Mae'r adeiladau cynharaf yn dyddio o 1775 ond ychwanegwyd atynt a'u newid yn y canrifoedd canlynol. Yn y 19eg ganrif ail-luniwyd y dirwedd o amgylch y plasty yn Barc mawreddog – roedd yno lyn artiffisial, ceuffos o flaen y tŷ, rhewdy, gardd â mur o'i chwmpas, stablau, ac ati. Rhwng y ddau ryfel byd defnyddiwyd y tŷ fel ysgol breifat i ferched tan 1939. Prynwyd y rhan fwyaf o'r tir gan y Comisiwn Coedwigaeth a'u plannu ond mae olion o ffyrdd ffurfiol a phont gain i'w gweld hyd heddiw yn ogystal â'r Porthdy Crwn yng nghwr gogleddol y Parc.

8 Cwmni Mwyngloddio Glansefin: Gwythïen Paradwys
Yn dilyn llwyddiant mentrau plwm a sinc mewn mannau eraill ysgogwyd cwmni Glansefin i ganolbwyntio eu hymdrechion ar Wythïen Paradwys ger copa'r bryn sy'n codi gerllaw Llanymddyfri. Cloddiwyd y siafft fwyaf i ddyfnder o 8 gwryd ond gan nad oedd ganddynt bympiau nid oedd modd ei gadw'n sych. Yn ddiweddarach defnyddiwyd y siafft hon fel ffynnon yng nghlos fferm Cef-yr-allt-uchaf, sydd bellach yn wag. Nid oedd canlyniadau'r treialon hyn yn addawol ac felly daeth y Cwmni i ben wedi gwario'r cyfan o'r £1,000 a danysgrifiwyd yn wreiddiol.

9 Y Ffordd Rufeinig
Mae'r ffordd o Myddfai yn ymuno â'r hen ffordd o Fynydd Trecastell, ffordd Rufeinig yn wreiddiol oedd yn arwain o ddyffryn afon Wysg rhwng caerau Aberhonddu ac Alabum (Llanymddyfri). Mae olion gwersylloedd gorymdeithio y Rhufeiniaid yn Y Pigwn a gellir gweld rhai caerau llai ar y rhostir agored. Hyd nes yr adeiladodd Ymddiriedolaeth y Tyrpeg ffordd newydd ar hyd gwaelod y dyffryn o Drecastell i Lanymddyfri (yr A40 presennol) y ffordd dros y mynydd oedd yr unig lwybr i'r dwyrain/gorllewin.

10 Pont Waterloo
Mae'r llwybr troed dros y bryn, drwy Cefn-yr-Allt-Uchaf yn mynd heibio Bronallt ar hyd arglawdd a adeiladwyd ar draws gorlifdir. Dyma hen Felin y Dref. Adeiladwyd y bont garreg hardd dros afon Bran yn 1842 gan ddisodli'r hen ryd. Fe'i gelwir hefyd yn Bont Thomas Thomas, ar ôl y saer maen a'r gwerthwr cwrw yn y dref a'i hadeiladodd.

Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog	(brown)	Brecon Beacons National Park
Llwybrau a Argymhellir	(purple dashed line)	Recommended Routes
Hawliau Tramwy Eraill	(red dashed line)	Other Rights of Way

Llwynywormwood Country Walks

1 Llandovery Castle
Henry I granted Cantref Bychan to Richard Fitzpons around 1100. He built the castle, founded a borough and established a small cell of Benedictine monks – all part of the 'conquest package' of a Norman Marcher Lord. But Cantref Bychan was encircled by Welsh princely power and in 1162 the Lord Rhys retook the Castle. He died in 1197 and there followed a confusing and complex sequence of events. Apart from a brief flurry of activity in the early 15th century, during the Glyndwr uprising when Henry IV was briefly based there, the Castle gradually fell into ruin.

2 St Dingat's Church
The nave and chancel are probably of 13th century date, and in the late Middle Ages the church was doubled in size with the addition of a south aisle and chapel. The tower, too, is probably 15th century. The dedication suggests an early, pre-Norman cemetery, if not a church site. Dingat was one of the sons of Brychan, the 6th century chieftain of Irish origin, who founded his own sub-kingdom of Brycheiniog.

3 Cwm Rhuddan
Built c. 1880 in the French-chateau style with the scale and accoutrements of a gentleman's residence of the late Victorian and Edwardian periods. In 1880, the owner was Charles Bishop, of the Bishop family of Dolgarreg in Myddfai, who claimed descent from the Meddygon Myddfai – the Physicians of Myddfai.

4 Boundary Stone
An interesting late 18th/early 19th century boundary stone is sited by the little bridge over the Nant Rhuddan, alongside the former Turnpike Road, now the A4069. A Toll Gate was once located here, set up by the Llandovery and Llangadock Trust. Telych was one of the hamlets, or sub-divisions of Llandingad parish. These administrative divisions were very important in terms of responsibilities for local rates, including road upkeep.

5 Cefn Rhuddan Ruin
This former farm is marked on the First Edition 1-inch map of 1831. The planned layout of an early 19th century farm is clear to see in the ruined buildings and yard.

6 & 7 Llwynywormwood House and Park
Distant view of the mansion's surviving pine end walls and chimney stacks. The earliest buildings dated to 1775 but it was added to and altered in succeeding centuries. In the 19th century the landscape around the mansion was remodelled as a grandiose Park – there was an artificial lake, a ha-ha in front of the house, an ice-house, walled garden, stables, etc.. Between the wars the house was used as a private girls' school until 1939. Most of the grounds were bought by the Forestry Commission and planted, but traces of driveways and a fine bridge remain, together with the Round Lodge at the northern end of the Park.

8 Glansevin Mining Company: Paradise Lode
Stimulated by successful lead and zinc ventures elsewhere, the Glansevin company turned its attention to the Paradise Lode close to the top of the hill, overlooking Llandovery. The deepest shaft sunk went down eight fathoms but without pumps this could not be kept dry. This was later used as a well in the farmyard of the now empty Cefn-yr-allt-uchaf Farmhouse. The results of these trials were not promising and the Company was wound up, having spent all of the £1,000 originally subscribed.

9 Roman Road
The road from Myddfai joins the old Mynydd Trecastell road, a Roman road in origin which led from the Usk valley between the forts of Brecon Gaer and Alabum (Llandovery). The Roman marching camps of Y Pigwn and some smaller fortlets can be seen up on the open moorland. Until the Turnpike Trusts constructed a new valley floor route from Trecastell to Llandovery (the present A40), the mountain route was the only way east/west.

10 Waterloo Bridge
The footpath across the hill via Cefn yr Allt Uchaf passes via Bronallt on a causeway across the flood plain. This was formerly the Town Mill. The River Bran is crossed by a fine stone bridge, built in 1842 to replace an earlier ford. It is also known as Thomas Thomas' Bridge, after the builder, a stone-mason and beer retailer of the town.

Milltir / Miles — 1 m
Km — 1 Km

Bysedd Y Cŵn
Foxgloves

Barcud Coch
Red Kite

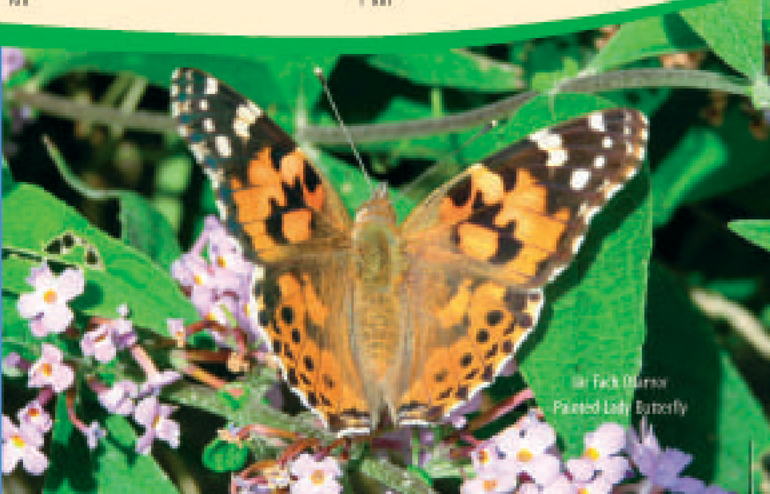
Iâr Fach Dramor
Painted Lady Butterfly